КЪУРМАНЫГЪЫЗ КЪАБЫЛ БОЛСУН!

2008 жыл, 6-ны ДЕКАБРЬ, ШАБАТ КЮН. № 236 (18087)

ЗАМАН

ГАЗЕТ 1924 ЖЫЛДАН БЕРИ ЧЫГЪАДЫ

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ

Интернет-версия: zaman.smikbr.ru

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

БАГЪАСЫ 3 СОМДУ

Къабарты-Малкъар Республиканы Президенти А.Б.Каноковну Къурман байрам бла АЛГЪЫШЛАУУ

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини бла Правительствосуну атларындан, кесим энчи да республиканы муслийманларын сыйлы Къурман байрам бла жюрегимден къызыу алгъышлайма.

Къурман кюн жеттени бла муслийманланы сыйлы жеранге хаж къылыргъа баргъанлары бошалады. Бу байрам ислам адеп-къылыкъгъа юйреттен, жан аурутууну, огъурлулукъну ниетлерин биййикде тутхан дин болгъанына шагъатлыкъ этеди. Республиканы муслийманлары мындан ары да исламны айырмалы культура эм дин тёрелерин айнытыргъа, халкъланы араларында бир бирни ангылауну, шуёхлукъну эм огъурлу къоншу халланы кючлендириуге себеплик этериклерине толу ийнанама.

Быллай кюн алгъыш эте, Къабарты-Малкъарда жашагъан хар адам да кийик саулукълу болурун, мамырлыкъда тынч-ырахат жашарын сюйгеними билдиреме.

Ахшы муратларыгъызгъа жетигиз!

Огъурлулукъгъа, ахшылыкъгъа къуллукъ этейик!

Хурметли дин къарындашларыбыз, эгечлерибиз!

Къурман байрам жууукъларыбызгъа келеди. Аллахны сыйлы кюнюне хазырланыу хар муслийманны борчуду. Адам ариу ниети, огъурлу ишлери бла жууукъду Аллахха эм файгъамбаргъа да. Ала ыразы болмай, адамны эки дуниясы да ырахатлы, хурметли боллукъ тюйолдю. Аны себепли биз кесибизни хар атламыбызны, ишибизни, айтхан сёзюбюзню тергеуге алып, огъурлулукъгъа, игиликге къуллукъ этерлерине къайгъырыргъа керекбиз.

Уллу Аллахха къуллукъ этерге Ибрахим файгъамбарча болуу хар инсанны насыпды эм борчду. Ол аны излемин жюрек ыразылыкъ бла толтурургъа хазыр эди. Жангыз жашын анга къурман этерге дегенде, артха турмагъанды. Ол Уллу Аллахны айтханын эмдиги болмай этерге тебиреген-де, аны былай айтхан ауазын эшиттенди: «О, Ибрахим, кёрген тюшюнге къуллукъ этерге Ибрахим файгъамбарны жашыны орунуна къой саугъа этгенди. Анга ыразылыгъын билдирип, файгъамбар аны къурманнга сойгъанды. Андан бери бу кюнде мал сойуу муслийманлагъа борч болгъанды. Ол а хаж къылыуну айырылмазлыкъ бир кесегиди.

Бусагъатда битеу дунияны муслийманларындан миллионла бла адамла Мекка-Мединада хаж къыладыла. Аны бла ала Аллахха къуллукъ этерге хазырлыкъларын билдирдиле, аны жолундан таймай барыргъа таукелликлерин кёргюзтедиле. Бизни республикадан да ары кёп адам кетгенди. Ала муратлары толуп къайтсынла.

Сыйлы файгъамбарыбыз Мухаммат (Аллахны саламы анга болсун) айтханнга кёре, хаж къылгъан адам, юйюне жангы туугъан сабийча, гюнялларындан тазаланып къайтады. Мен хаж къылырыгъа баргъанланы барына да этген муратлары толсунла, Аллах кёргюзтген жол бла бара, аны ыразылыгъын тапсынла, юйлерине сау-эсен жайылсынла, дейме.

Аны бла бирге уа Къабарты-Малкъарны битеу жамауатын Къурман байрам бла алгъышлайма! Алагъа Аллах жюрек тынчлыкъ, ырахатлыкъ беририн, ала мамырлыкъда жашарларын сюйгеними билдиреме. Динлерине къуллукъ этерге, хар бир иги ишлеге башчы болурларын, юйюрлеринде берекетли, кьолайлы жашау тохташырын тежейме. Уллу Аллахдан этилген къурманланы къабыл кёрюрюн, республикада мамыр жашау тутхучлу болуруна битеу кючюбюзню, ниетибизни бирикдирирге къарыу бер, деп тилейме.

Хурметли жамауат, быйыл Къурман байрам 8-чи декабрьге - баш кюннге - тюшгенди. Огъурлу кюнде келсин! Хар муслийман анга таза ниети, иги ишлери бла тюберин, Уллу Аллахдан ыразылыкъ табарын сюеме.

Анас ГЩИХАЧЕВ,
КъМР-ни Муслийманларыны дин управлениясыны председатели.

ЖАМАУАТ ЭМ ВЛАСТЬ

Президентни аты бла 5419 письмо келгенди

Жылны башындан бери КъМР-ни Президентини бла Правительствосуну гражданланы обращениялары бла ишлеу жаны бла приёмнынине 5419 заявление тюшгенди. Аланы тёртден бири республиканы башчысыны интернет-сайтына жазыгъанды.

Приемныйны башчысы Шахим Шогенов билдиргенге кёре, 1600 заявлениядa болгъан сорулагъа жуаапла берилгендиле, 559-суну тилеги толтурулгъанды, 561-де болгъан тилеклени тюрлютюрлю сылтаула бла толтурургъа онг болмагъаны билдирилгенди, 818 заявление тийишли жерлеге жиберилгенди, 1184-сюне къарала турады, 697-сине кёре тийишли оноула этилгендиле. Тилеклени, тарыгъыуланы асламысы жашау журтла бла байламлыдыла. Быйыл аллай 1202 письмо болгъанды. 631 адам ахча болушлукъ тилегенди. Предприятиларыны, организацияларыны, ол санда жер-жерли самоуправленияны органларына тарыгъып 596 адам, социальный жалчытыуну осаллыгъын билдириб а 220 адам жазгъанды, 179 адам жашау журт-коммунальный жумушла бла байламлы проблемаланы кетерирге себеплик этиную излегенди, 164-сю билим бериу, 145-си иш хакъ бла байламлы вопросланы кётюргендиле, 120-сы иш табалмагъанларына тарыкъгъандыла.

Келген письмола тинтилгенде, алада болгъан тарыгъыуланы бла тилеклени иги кесегин жаланда сюд бла тамамларгъа боллугъу ачыкъланнганды. Болсада аланы жибергенлени, право журукъладан хапаррары болмай, ала,не этерге билмей, властьны баш органларындан болушлукъ излеп башлайдыла. Ол себепден юридический болушлукъ этиную къураргъа керекликлери ачыкъ болгъанды.

КъМР-ни Президентини онооу бла 2007 жылда августда Адвокат палата бла келишим этилгенди. Анда ишлегенле республиканы башчысыны приемныйинде гражданла бла тюбешедиле. Хар адам да келип, аладан хакъсыз консультация алыргъа боллукъду.

КъМР-ни Правительствосуну членлери да адамла бла дайым тюбешгенлей турадыла. Жууукъ заманлада приемныйде наркотиклеге къажау комиссия да айдан бир кере ишлерикди.

КъМР-ни Президентини бла Правительствосуну приемныйине сёлеширге боллукъ телефонланы номерлерин билдиребиз:**40-36-92**,**47-32-92**. КъМР-ни Президентини интернет-сайтыны адресин да эсигизге салабыз: **www.presidentkbr.ru**.

КъМР-ни Президентини бла Правительствосуну пресс-службасы.

Будайланы Рамазан (онг жанында) Тырнауздагъы шахта-къурулуш управлениядa жюк ташыгъан машиналаны шофёрларыны бригадириди. Хар жолгъа чыгъардан алгъа ол машинасын тынгылы тинтеди, къалгъаладан да ол журукъну толтурурларын излейди.

Суратны **МАМАЙЛАНЫ Алий** алгъанды.

Жангылыкъла

Шуёхлукъ халда

РФ-ни Президенти Дмитрий Медведев къырал жумуш бла Индиядады. Ол, аны башчылары бла тюбешип, сёлешиуле бардыргъандан сора эки жаны да атом энергетика, аскер техника, финансла эм туризм сферлада, космос тинтуледе бирге ишлеуню юсюнден келишимлеге къол салгъанды.

Андан алгъа Россейни башчылары Индияны правительствосуну таматасы бла тюбешгендиле эм ингирде къонакъ алыуда битеудуния къытлыкъ келтирген заранны кетериуде, терроризмге къажау кюрешни бардырыуда биригип ишлерге келишгендиле. Дмитрий Медведев бу къыралны президенти, правительствосуну председатели, парламентни спикери бла да тюбешгенди. Ол Индияда Россейни жылы бошалгъанына церемониясына да къытышырыкъды.

Юйюн тинтгендиле

Сербияны полициясы босниялы серблилени аскер кючлерини алгъыннгы командующисини юйюн тинтгенди, къачып айланнган генералны эм аны мыртазакъларыны ызларына тюшерча шартла табар муратда. Тинтиулени кезиуюнде не табылгъанын билдирмегендиле. Серблилени миллет партиясы уа, анга къажалугъун билдирип, демонстрация бардыргъанды.

МВД-гъа – жангы техника

Ич ишлени органларына деп ишленген машинаны сынаую болгъанды. Ол ичиндеги адамланы окъладан сакъларча броня бла тышланнганды, миналадан да къорксамайды. Уллу бетон блокла да анга тыйгъыч тюйолдюле, суу бюркюучю кючлю установкасы, башха тийишли сауу да бардыла. Сынауну кезиуюнде ачыкъланнган уллу болмагъан кемчиликлени кетерип, машинаны аслам санда чыгъарыргъа оноу этилгенди.

Басмагъа **ХУЧИНАЛАНЫ Ануар** хазырлагъанды.

Саугъалау

Хатерлилик – аланы жюрек излемлериди

Къабарты-Малкъарны Президентини юй бийчеси Фатима Канокова сабийлеге бла уллайгъан адамлагъа дайым да болушлукъ этип тургъаны ючюн «Алтын жюрек» деген сыйлы белгиге тийишли болгъанды.Жан аурутууну «Ана» деген халкъла аралы жамауат ассоциациясыны ол саугъасы анга аналаны кёп болмай Санкт-Петербургда бардырылгъан ючюнчю битеуроссей форумларында берилгенди.

Фатима Каноковны Нальчикни сакъат сабийле эмда къартла тургъан интернат юйледе иги таныйдыла. Аны хар Жангы жылны аллында алагъа саугъала элтип баргъаны тёреге айланнганды. Президент кеси да жан аурутуу бла байламлы кёп ишлеге къатышады. Аны ахчасына Нальчикде баш межгит, православный храм, Шуёхлукъну «Россей бла ёмюр-ёмюрледе» деген аркасы, Кавказ урушда ёлгенлеге эсгертме ишленнгендиле, синагога жангыртылгъанды.

Ол «Спартак-Нальчик» футбол клубну да спонсоруду, дагъыда аны себеплик этиую бла кёп культура-спорт, жамауат ишле бардырыладыла. Кёп болмай а республиканы башчысы хаж къылыргъа кетген юч жюз адамгъа Нальчикден Амманнга самолёт бла учаргъа жол хакъларын тёлегенди. Къолайсыз юйюрлеге, къыйынлыкъгъа тюшген къартлагъа, сабийлеге да ол терк-терк болушады.

Жыл сайын КъМР-ни Президентини Фондундан болушлукъ этиуге бир миллион доллар чакълы бир къоратылады. Арсен Каноков «Мамырлыкъны россей фонду» халкъла аралы жамауат фондну «Мамырлыкъгъа себеплик этгени эмда жандауурлукъ иши ючюн» деген алтын майдал бла саугъаланнганды.

КъМР-ни Президентини юйюрюнде къарысусулагъа болушууну жашаулары магъаналы кесегине санайдыла. Хатерлик- аланы жюрек излемлериди. «Тёгеректе огъурлулукъ не къадар кёп жайылыр ючюн, адамлагъа ахшылыкъ этерге керекди»,-дейдиле.

КъМР-ни Президентини бла Правительствосуну пресс-службасы.

АПК

Урлукъгъа кёре тирлиги

Картоф Къабарты-Малкъарны тёрели аш-азыкъ продуктларындан бириди. Республиканы жер-хауа болумлары аны хар къалайда да эм жетишимли ёсдюрюрге ахшы себеплик этедиле. Айтыргъа, 2007 жылда онюч мингге жууукъ гектардан 197 минг тонна картоф жыйылгъанды, гектарны тирликлилиги 151,6 центнер болгъанды.

Быйыл да бу битим аллай бир жерде ёсдюрюлгенди. Бу кюнлеге ол жыйылып бошалгъанды деп айтыргъа боллукъду эм андан 210,5 тонна тирлик алынгъанды, хар гектар, орта эсеп бла, 180 центнер береди.

КъМР-ни Эл мюлк эм ашазыкъ министерствосуну жерчилик эм урлукъчулукъ бёлюмюню таматасы Тахир Пшихачевни айтыууна кёре, картофдан быйыл быллай бай тирлик ахшы хауа болумланы эм агротехника, агрохимия мадарла заманында эмда оюмлу этилип тургъанларыны хайырындан алынгъанды. «Бу жетишимни баш юлюшю уа, сёзсюз, урлукъладады», - деп чертгенди Пшихачев.

Битеу алып айтханда, Къабарты-Малкъаргъа бир жылгъа 30-35 минг тонна картоф урлукъ керекди, ол сандан 10-12 минг тоннасы РФ-ни башха регионларындан келтириледи, качестволары аламат болмагъанлары.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Жарсыу

Арсен Каноков къайгъы сёз бергенди

КъМР-ни Президенти Арсен Каноков Орус Православный килисаны Москвада Патриархиясына Москваны эм Битеу Русьну Патриархы Алексий Экинчи ёлгени бла байламлы къайгъы сёз бергенди. Ол ары йийген къагъытда былай жазылыпды: «Къабарты-Малкъар Москваны эм Битеу Русьну Патриархы Алексий Экинчи ёлгенине уллу бушуу этгенди. Жашаудан Россейни айтхылыкъ къуллукъчусу, чынтты патриоту, орус халкъны дин тёрелерин къайтарыугъа, Россей къыралны кючлендириуге бир да болмагъанча уллу къыйын салгъан адам кетгенди.

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини бла Правительствосуну, битеу халкъыны да атларындан Орус Православный килисагъа, ёлгенни жууукъларына бла ахлуларына быллай уллу бушуу сынаргъа тюшгенлерине бек жарсыгъанымы билдирип, къайгъы сёз береме».

ЖАЗЫЛЫУ - 2009

Игилерибизге къууанама

Ёз тилибизде чыкъгъан газетни мен хар кюн сайын алама. Анда сейир хапарла басмаланадыла. Тау эллерибизде бола тургъан жангылыкъланы, ахшы, этимли, жетишимли адамланы юслеринден материалланы бек жаратама. Экинчи кюн а коллегаларыма да айтама. Юлгюлюлеге, игилерибизге къууанама.

Къыйын заманда жандауурлукъ этгенлени, бизни иш бла жалчытханланы неда кеслери кеслерине иш жерле къурагъанланы юслеринден билирге керекди. Жаш тёлю аллайлагъа иги эс бураду, алача болургъа итинеди. Къуру бу ишде окъуна «Заманны» къаллай уллу магъанасы барды.

Газетде уллуладан башлап школчулагъа дери окъурча, аланы сейирлерине келишген материалла басмаланадыла. Аланы хазырлагъанла сау болсунла, мындан арысында да халкъыбызгъа иги хапарла айта, кёп жылланы жигер урунсунла. Хар таулу юйюр а алагъа деп къыйын салынып чыгъарылгъан газетге ие болсун.

ШУНГАРЛАНЫ Лида,
Черек районну Адамланы иш бла жалчытхан арасыны таматасыны орунбасары.

Бизни индексибиз - 51532

Жашауда жерин тапханды 2 бет

Батырлыкъ бла адепликни юлгюсю 3 бет

Таулула бийикликни сюедиле 3 бет

Саугъасыз киши да къалмагъанды 4 бет

Урлукъгъа кёре тирлиги

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

«Республиканы эл мюлк товарла чыгъарыучуларын картофну качестволу урлукълары бла жалчытыу проблемалай турады эм аны жуукъ заманда тамамларгъа керекди.Кёбюсюнде картоф урлукъну качествосуна ангыламны ани бюртюгюню уллулугъу, грибок ауруулары, жаралары болмагъанлары бла байламлы этиучюдюле. Алада вирус аруулла болгъанларына-къалгъанларына уа эс бек аз бурулады. Ол ауруу а картоф урлукъ бла жайылады, тирликни ёлчемин азайтады, сортну кесин да ахыр чекге жетдиреди», - деп ангылатады Тахир Пшихачев.

- Картоф урлукъчулукъну айнытыугъа алимлерибиз не заманда да энчи эс бургъанлай турадыла. Бизни бу бютимни тирликлилири, аны татыулулугъу къайгъы этдиреди, ол а бек алгъа урлукъну качествосу бла байламлыды. Къабарты-Малкъарны эл мюлк илму-излем институтуну мурдорунда вируссуз картоф урлукъланы ёсдюрлюк лаборатория къурагъра деп оноу этилген эди. Быллай жубанч, алай текъ этилирге керекли ишге Зольск районну табийгъат-хауа болумлары аламат келишгендиле. 2002 жылдан башлап, алимле бла специалистле Белокаменское элдеги лабораторияда картофну гитче урлукъчукъларын чыгъарыу бла кюрешедиле, - дегенди бизге Къабарты-Малкъарны эл мюлк илму-излем институтуну директору Арсен Маремуков.

Лаборатория къуралгъандан бери алимле пробиркалада отуз минг битим ёсдюргенделе эм аладан алынгнан гитче урлукъчукъланы жерге салып, «Невский», «Удача», «Луговской», «Жуковский» сортладан биринчи он тонна картоф жыйгъандыла. Аллай «саулукълу» урлукъланы хайырланыу гектарны тирликлилигин 12-15 тоннагъа кёбейтирге онг берликди.

Институтну алимлери картофну «Горянка» (гектарны тирликлилиги 250-300 центнер) эм «Нарт-1» (250-350 центнер) сортларын кеслери чыгъаргъандыла эм ала Россей Федерацияны Селекция жетишимлерини къырал реестрине кийирилгендиле. Бусагъатда уа къырал сорт сынаугъа картофну «Зольский», «Нальчикский» эм «Эльбрус» деген юч сорту берилип турады. Ала бу битимден тёрели алынычу тирликден эсе кёп береди, вирус аруулагъа да тёзюмлюдюле.

Белгород областьда «День российского поля – 2008» деген ат бла къралгъан кёрмючле Къабарты-Малкъарны эл мюлк илму-излем институту селекция иши эм картофну «Нальчикский», «Зольский» сортларын чыгъаргъаны ючюн алтын майдал бла саугъаланнганды. Халкъла аралы биринчи конгрессде эм «Картофель России» деген ат бла бардырылгъан кёрмючде картофну орта болжалда жетген «Горянка» сортун чыгъаргъаны ючюн да алтын майдал алгъанды. «Золотая осень-2008» деген битеуроссей юбилей агропромышленный кёрмючде уа селекция ишде эм картоф урлукъланы жангы сортларын чыгъарыуда болдургъан улу жетишимлери ючюн Гран-прини эм уллу алтын майдалны къытханды.

Бусагъатлада уа институт «Производство семенного картофеля» деген инвестиция проектни жашауда бардырып башларгъа тохташханды, аны багъасы уа 24 миллион сомдан артыкъды. Ол мурат толса, 2010 жылда иеликни къайсы формасында да болгъан эл мюлк товарла чыгъарыучулагъа бир тюрлю аруулары болмагъан юч минг тонна картоф урлукъ сатаргъа план барды.

ЗУБЕЙИР улу Х.

АДАМ ЭМ АНЫ ИШИ

Жашауда жерин тапханды

Намысы-сыйы жюрюген акъсакъларыбыздан бири Атталаны Жамал юй бийчеси Назиля бла Урван районну Урван элинде жашайдыла, жыл санларе сексенден атлагъанды. Ала жети сабийлерин – Ахматны, Алийни, Марияны, Асяны, Люданы, Валерийни эм Мадинаны – тюз жашаугъа юйретгендиле, аягы юслерине салгъандыла.

Бусагъатда онбир тудукълары барды, аладан туугъанла да экеулен боладыла. Бу статьямда мен Жамалны сабийлерининден бирини – Алийни - юсюнден хапар айтыргъа сюеме.

Урванны орта школунда элни урушу, урунуну ветеранларыны суратлары эм аланы юслеринден къысха билдириуле бла стенд барды. Келгенле-кетгенле алайда тохтап, хар бири бла да шагъырейленмей ётмейдиле, ол санда къойчу комплексни таматасы Атталаны Алий эм аны болушлукъчуу Хасанбий Бейтуганов бла да. Союзну заманында ала атларын махтау бла айтдырып тургъан къойчула болгъандыла. Артда белгили сылтаула бла Алийге башха иш бла кюреширгге тюшеди.

Бек алгъа газет окъуучуланы аны кесини урунуу жолу бла къысха шагъырей этерге тийишли кёреме. Ол Урван элде туугъа нды. Орта школну жетишимли бошагъандан сора, бирси жашланыча, аны да аскерге чакъырадыла, Чехословакиягъа тюшеди. Анда инсан борчун айырмалы толтургъанына командование аны ата-анасына жиберген махтау къагъытла эм башха затла шагъатлыкъ этедиле.

Аскерден юйге къайтхан кезиуде колхозгъа ишчи къолла бек керек болуп тура эдиле. Чакъырадыла да, эсхи, тозургъан сют ташыучу машинада ишлергге саладыла.

- Жаш адамгъа аллай машинаны къалай берирге жарайды? Ма кёрюрсюз, ол тамбла ани атын кетеринди, - дей эдиле кёпле. Алай техникадан ангылауу ани бюгюрю, бир бутуманыны, эски запас керекленни заманында алышдырып тургъаныны, бек башы уа, ишге сюймеклигини хайырындан машина анга иги къуллукъ этип тургъа нды.

Алий эрттенликде эртте тургъанды, ийнек саууучуланы эрттен сайын фермагъа, ингирде да юйлерине ташыйгъанды, ол арада уа сютню алыучу пунктха элтгенди, башха тюрлю кёп жумушланы да тамамлагъанды. Алай бла сау алты жылны кюрешеди. Ма ол заманда эслегендиле мюлкню оноучулары жаш ишден къоркъмагъанын, аны тынгылы тамамлагъанын, не къыйын жумушну этерге тюшсе да, тарыкъмаучусун.

Сора анга селекционер ишни ышанадыла. Бу борчун да намыслы толтура, ол Къабарты-Малкъарны эл мюлк академиясында заочно окъуйду. Аны бошагъандан сора оналты жылны ичинде уллу къой комплексни таматасы эм ол жаны бла бир тюрлю тарыгъэыу жокъду.

Мен Урван элни администрациясыны башчысы Вячеслав Кардановха да тюбеп, бир кесек ушакъ этгенме. Ол кезиуде ол былай дегенди: «Шёндю бизде алтмыш арендатор барды, алагъа, кеслери сюйгенча, бир сюргю жерле бёлюнгендиле. Ала кеслерин тутхан ишлерини чыннты усталарыча кёргюзтгендиле эм эл мюлк битимледен бай тирлик жыйгъандыла.

Биз Атталаны Алийни ишине артыгъыракъда бек ыразыбыз. Ол быйыл хар кёрюмдюле жаны бла да бирси арендаторладан алгъа чыкъгъанды. Кеси да басымлы, оюнну-кюлкюню, чамны сюйген, элде уллу-гитче да намысынсыйын кёрген адамды. Къабартыча сёлешип тебиресе, ол таулу болгъанын киши да да сезаллыкъ тюйюлдю. Бизни элде уа миллетлени кёп келечилери къарындаш шуёхлукъда, бир бирлерине таза ниетлиликде, бириги улюкде жашагъанлары бек къууандырады.

Урван элни арендаторлары жетишимли ишлегеннлерин, жаланда районда угъай, саулай республикада да биледиле. Аланы юслеринден элде уллу-гитче да ариу сёзле айтадыла. Комплексде ишлеп тургъан Хасанбий Бейтуганов былай дегенди: «Мен Алийни башчылыгъында кёп жылланы ичинде ишлегенме эм аны хайырындан манга сыйлы къойчу деген ат берилгенди». Хасанбий да Алий тутхан жолну сайлагъанды. Биз анда болгъан кюнде мал фермагъа, мирзеу складха баргъанбыз, алада болум бла шагъырейленнгенбиз, нартюх бахчаланы ахыр гектарларында тирлик къалай жыйылгъанын кеси кёзлерибиз бла кёргенбиз. Хар зат да бек тап. Баям, Алийни иш кёллюлюгю, къармашылугъу анга ётгени ючюн болгъан болур алай.

Алий бла аны юй бийчеси Марьянна ахшы юйюр къурагъандыла. Аланы сабийлерини даражалырын да элде бек кётюреди. Марьянна шахарда сатыучу болуп ишлейди. Къызлары Зульфия Къабарты-Малкъар къырал университетни юридический факультетин бошагъанды эм ол жаны бла кесине иш тапханды, гитчелери Лариса ол университетни медицина факультетин быйыл бошарыкъды.

Ма алайды кесини заманында белгили къойчу, бусагъатда уа аты айтылгъан арендатор Атталаны Алийни юсюнден къысха хапарбызы. Кесигиз кёресиз, ол жашауда кесини жерин тапханды, ахшы юйюрю барды, элде, жамауатда сыйы-намысы уллуду. Ол а, сёзсюз, насыпды.

Жамбулат СОКУРОВ.

Брифинг

Аманлыкъчылыкъгъа къажау кюрешни жангы амаллары

РФ-ни Президентини указы бла Ич ишлени министерствосунда бир къаум структура тюрлениуе болгъандыла. Аны бла байламлы Къабарты-Малкъарда да къуралыулу халда этилген аманлыкъчылыкъгъа къажау кюреш жаны бла управление кетерилгенди эм аны орнуна башха бёлюмле къуралгъандыла.

Бу кюнледе КъМР-де МВД-ны юйюнде бардырылгъан брифингде сёз ма юсюндеп барыгъанды. Аны ишине КъМР-де ич ишлени министрини биринчи заместители милицияны полковниги Наурби Жамборов, Ич ишлени министерствосунда кадрла бёлюмню таматасы милицияны полковниги Виталий Горячев, Ич ишлени министерствосунда экономика аманлыкъгъа къажау кюреш жаны бла бёлюмню таматасы Аслангери Табухов къатышханды.

Ала Ич ишлени министерствосунда болгъан структура тюрле ниуле бек алгъа аманлыкъчылыкъгъа къажау кюреш не къадар къыйматлы болуруна себеплик этериклерини, энчи составны хар адамыны жууаплылыгъын кётюрюклерини юсюнден шарт юлполе келтирип айтхандыла. Сёз ючюн, Наурби Борисович къуралыулу халда этилген аманлыкъчылыкъгъа къажау кюреш бардырыгъан управление кетерилип, аны орнуна экстремизмге къажау сюелген ара эм адамланы сейирлерин къоруулагъан ара къуралгъанларын айтханды.

Брифингде дагъыда быллай шартха да тийишли эс бурулгъанды. Структура тюрлениуле бла байламлы алада ишлегенлени социальный сейирлери толусунлай къорууланырыкъды. Ол а энчи составны ишде жууаплылыгъын бютюнда бек кётюрлюкдю.

Ахырында брифингте къатышханла журналистлени сорууларына жууап бергендиле. Сёз ючюн, къуллукъларын толтура тургъанлай аманлыкъчыланы къолларындан кёп адам ёлгенди. Мурдарланы излеуде бир тюрлю жангычылыкъ бармыды деген соруугъа Наурби Жамборов былай айтханды:

- Жангыз бир мурдаргъа да кечгинлик бериллик тюйюлдю. Ала барысы да эсепдедиле, изленедиле, эртте-кеч болса да, жазаларына тобемей къалмазларына ышанбырабыз. МВД-да структуралы тюрлениуле да аны алай болуруна себеплик этериклерине ишек жокъду.

ЛУКЪМАН улу М.

Документле

Жангы жылны республикалы ёлкасын бардырыуну юсюнден

Къабарты-Малкъар Республиканы Правительствосуну, Къабарты-Малкъар Республиканы Профсоюзларыны федерациясыны

БЕГИМЛЕРИ

№9257-ПП/17-2 2008 жылда 25-чи ноябрьде

Школчуланы къыш солуулларын тынгылы къурар муратда Къабарты-Малкъар Республиканы Правительствосу бла Къабарты-Малкъар Республиканы Профсоюзларыны федерациясыны советини президиуму **бегим этеди**:

1. Жангы жылны республикалы ёлкасын 2008 жылда 29-чу декабрьден 2009 жылда 5-чи январьгъа дери Нальчик шахарда Профсоюзланы культура юйюнде бардырыргъа. Анга Къабарты-Малкъар Республиканы бютеулю билим берген учреждениялары ны 1-7-чи классларында окъуганладан 10 минг адамны чакъырыргъа.

2. Жангы жылны республикалы ёлкасын бардырыугъа къоратыллыкъ ахчаны 1435,0 минг сом ёлчемде тохтаудырыргъа. Аны берликдиле:

Къабарты-Малкъар Республиканы Правительствосу -1 050,0 минг сом;

профсоюз организацияла -385,0 минг сом.

3. Къабарты-Малкъар Республиканы Финансла министерствосу (А.А.Бишенов) Къабарты-Малкъар Республиканы Урунуу эм социальный айнытыу министерствосуна ол ишлеге Къабарты-Малкъар Республиканы 2008 жылгъа республикалы бюджетини «Социальный политика» бёлюмюню «халкъны социальный жумушла бла жалчытыу» деген кесегинде белгиленген ахчадан 1 050,0 минг сом бёлюрге борчлу этиледи.

4. Жангы жылны республикалы ёлкасын бардырыу жаны бла къурау комитетни къааумун эмда аны бардырыугъа этиллик къоранчланы сметасын къабыл кёрюрге.

5. Къабарты-Малкъар Республиканы Культура эм информация коммуникацияла министерствосу (Р.Б.Фиров) Къабарты-Малкъар Республиканы Профсоюзларыны федерациясы бла бирге 2009 Жангы жылгъа къууанчлы тюбеу жаны бла ишлени планын жарашдырыргъа эмда 2008 жылда 15-чи декабрьге дери къурау комитетни къарауугъа берирге борчлу этиледи.

6. Къабарты-Малкъар Республиканы муниципальный районларыны бла шахар округларыны администрациялары Жангы жылны шахар эм район ёлкаларын бардырыу жаны бла къурау комитетле къураргъа, ала уа Жангы жылгъа къууанчлы тюбеу жаны бла ишлени планларын жарашдырыргъа эмда 2008 жылда 15-чи декабрьге дери аланы Жангы жылны республикалы ёлкасын бардырыу жаны бла къурау комитетте берирге керекдиле.

7. Къабарты-Малкъар Республиканы Урунуу эм социальный айнытыу министерствосуна (Тюбейланы А.И.), профсоюзланы республикалы комитетлерине бла профсоюз комитетлеге буюрулады, Къабарты-Малкъар Республиканы муниципальный районларына бла шахар округларына уа былай этерге керек болгъанларды айтылады:

- чакъыруу къагъытланы бек алгъа къолайсыз, кёп сабийли юйюрледен сабийлеге, ёксюзлеге, сакъатлагъа, интернатда окъуганлагъа юлеширге;

къырал осуйлукъ этген, социальный болушлукъ керек болгъан сабийлени жангы жылгъы саугъала бла жалчытыугъа къошакъ ырысхыны мажаргъа;

шахарлада, элледе, урунуу эм окъуу коллективледе жангы жылны байрамларын, ёлкаларын бардырыуну жалчытыргъа.

8. Къабарты-Малкъар Республиканы предприятиялары, организациялары эм учреждениялары профсоюз комитетле бла бирге ишчилерини сабийлери жангы жылгъы саугъала бла жалчытыргъа, аланы предприятияланы (организацияланы) эм профсоюз комитетлени ырысхыларына алыргъа керекдиле.

9. Къабарты-Малкъар Республиканы Спорт эм туризм министерствосу (А.М.Афаунов), Къабарты-Малкъар Республиканы Жаш тёлюню эм жамауат биригиулени ишлери жаны бла къырал комитети (Б.С.Паштов), профсоюзланы «Россей» республикалы физкультура-спорт обществосу (Х.Т.Таов) окъуучуланы къыш солуларыны кезиуюнде асламлы спорт-саулукъну кючлендириу жаны бла ишлени бардырыргъа борчлу этиледи.

10. Россей Федерацияны Граждан къоруулануыну ишлери, къыйын болумла эмда табийгъат къыйынлыкъланы хаталарын кетериу жаны бла министерствосуну Къабарты-Малкъар Республикада Управлениясы (С.И. Шагин) Жангы жылны республикалы ёлкасы бардырылгъан кезиуде от тюшюуен сакъланыр, аны заманында ачыкълар эмда терк кетерир мурат бла Профсоюзланы культура дворецинде от тюшюуен сакъланыуну къаллай мадарлары этилгенлерин тинтирге керекди.

11. Къабарты-Малкъар Республикада Ич ишлени министерствосу (Ю.И. Томчак) сабийлени жангы жылны байрамларына этген заманда къоркъуусузлукъну жалчытыргъа керекди.

12. Бу бегим ёлкаларын толтурулгъанына контроль этиуню Къабарты-Малкъар Республиканы Правительствосуну Председателини заместители М.Р. Дышекованы, Къабарты-Малкъар Республиканы Профсоюзларыны федерациясыны председателини заместители С.В. Евтушенкону боюнларына салыргъа.

Къабарты-Малкъар Республиканы Правительствосуну Председатели **А. ЯРИН**

Къабарты-Малкъар Республиканы Профсоюзларыны федерациясыны Председатели **П. ТАОВ**

Къабарты-Малкъар Республиканы Правительствосуну бла Къабарты-Малкъар Республиканы Профсоюзларыны федерациясыны советини президиуму 2008 жылда 25-чи ноябрьде чыгъарылгъан 257-ПП/17-2 номерли бегимлери бла къабыл этилгенди.

Жангы жылны республикалы ёлкасын бардырыуну къурау комитетини

КЪАУУМУ

Дышекова М.Р. – Къабарты-Малкъар Республиканы Правительствосуну Председателини заместители (къурау комитетни председатели)

Евтушенко С.В. – Къабарты-Малкъар Республиканы Профсоюзларыны федерациясыны председателини заместители (къурау комитетни председатели заместители)

Тюбейланы А.И. - Къабарты-Малкъар Республиканы Урунуу эм социальный айнытыу министри (къурау комитетни председателини заместители)

Афаунов А.М. - Къабарты-Малкъар Республиканы спорт эм туризм министри

Бакова Ф.А. – Къабарты-Малкъар Республиканы къырал учреждениларында бла жамауатны жумушла бла жалчытыуда ишлегенлени профсоюзларыны республикалы комитетини председатели

Сорокин В.И. – Нальчик шахар округну администрациясыны башчысыны къуллугъун толтургъан (ыразылыгъына кёре)

Улбашланы З.И. – Къабарты-Малкъар Республиканы Урунуу жаны къырал инспекцияны инспектору (ыразылыгъына кёре)

Умова С.А. – Къабарты-Малкъар республиканы агропромышленность комплексинде ишлегенлени профсоюзларыны республикалы комитетини председатели

Фиров Р.Б. - Къабарты-Малкъар республиканы культура эм информация коммуникацияла министри

Шагин С.Г. - Россей Федерацияны граждан къоруулануыну ишлери, къыйын болумла эмда табийгъат къыйынлыкъланы хаталарын кетериу жаны бла министерствосуну Къабарты-Малкъар Республика Управлениясыны таматасы (ыразылыгъына кёре)

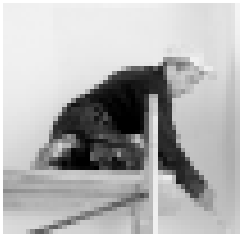

Жуукъ заманда Черек районну ЗАГС-ы ариу, тынгылы мекямгъа кёчерге ушашды. Бу кюнледе уа анда ремонту Маммеланы Мутай, Мусукланы Алим, бояу ишлени уа Чотталаны Мурат бардырадыла. Юйдегили боллукъла некяхны шёндюгю излемлеге келишген юйде этдирир ючюн, къурулушчула къолларындан келгенни аямайдыла.

Суратланы **МАМАЙЛАНЫ Алий** алгъанды.

БАЙЛАМЛЫКЪЛА

Доттуланы Мурат КъМКъУ-ну микроэлектроника эм компьютер технология факультетини бешинчи курсунда окъуйду. Ол Америкагъа барып, «Work and travel» («Иш эм жолоучулукъ») деген программа бла Сан-Францискода бир жыл бла жарым туруп, анда ишлеп къайтханды. Бу программа студентлени башха халкъланы культуралары бла таныщдырыр эм ингилиз тилге юйретир мурат бла къуралгъанды.

- Мындан баргъан студентлени саны кёпмюдю эмда бир биригиз бла байламлыкъны къалай жюрюте эдигиз?

Юйренген затларымы мында хайырландырлыкъма

- Ары Кавказдан, ол санда бизни республикадан да, кёп студент баргъанды. Туугъан журтундан узакъда болсанг, жерлешлеринг бютюнда ариу кёрюнедиле. Биз бир бирге кюнакъгъа барып тургъанбыз, кёбюбюз жыйылгъан кезиуледе уа кафеде олтура эдик. Андан тышында да, спортдан тюрлю-тюрлю турнирле бардыргъанбыз.

Мындан баргъан жашланы бла къызланы араларында, анда танышын, юйюрле къурап, той этгенле да болгъандыла. Америкада танышып, Нальчикге къайтхандан сора юйюрлю болгъанла да бардыла.

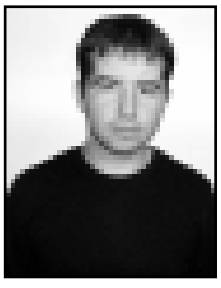

- Анда жашагъан жерлешлерибизге тюберге тюшгенмиди санга?

- Малкъарлыла бла къарачайлыла кёп жашагъан Паттерсон шахаргъа баргъанбыз. Ала бир бирге ри бла байламлыкъны иги жюрютедиле. Келери араларында юйюрле къурагъан кезиулеринде тойларына башха штатлада жашагъанла да келедиле. Аллай къууанчлагъа жыйылгъанланы саны жюзлеге жетеди.

- Ингилиз тилни мында билип баргъан болур эдинг.

- Америкагъа кетерден алгъа мында бек керекли затланы билгенме. Къысха курслагъа жюрюп, анда жашагъанла бла да байламлыкъ жюрютюп, тёрт-беш айны ичинде иги сёлеширгге юйренгген эдим.

- Университетде окъууну бошагъандан сора мындамы ишлерикселе, огъесе Сан-Францискогъа къайтыр ниетингми барды?

- Угъай, туугъан жеримде жашап, ишлергге умут этеме. Алай анда кёрген, юйренген затларымы мында хайырланыргъа сюеме. Дагъыда экинчи бийик билим алып, аспирантурагъа кирирге деп да турама.

ЭЛЕККУЛАНЫ Хасан.

9-чу ДЕКАБРЬ – АТА ЖУРТНУ ЖИГИТЛЕРИНИ КЮНЮДЮ

Жюрегинде оту болгъан жаш

Байсолтанланы Алимге Совет Союзну Жигити деген ат аталгъанын эшитгенлиге, чексиз бек къууандыкъ, ёхтемлендик. Ойнагъанмы этесе, демингили Совет Союзну Жигити! Къабарты-Малкъардан биринчи Жигит!

Мен ол заманда Къабарты-Малкъар пединститутну хазырлаучу курсларында окъуй эдим. Алим юйге отпускагъа келгенин билгенибизде, бизге къанатла битгенча болдукъ. Ана шахарны жамауаты бла тюбешиую боллугъуна ишекли-гибиз жокъ эди. Ашыгъып сакълайбыз, Малкъарны айтхылыкъ уланын къачан кёребиз деп.

Ол кюн да жетди. Биз да, таулу жашла, къызла да, бир къауум адам болуп, Нальчикде филармонияны юйюню аллына келдик. Алимни кёрдюк. Тенгизчи лётчикле кийиучю къара формасы юсюнде аламат ариу жарашханына мен эс бургъан эдим. Тёгерегинде адамла бла бирге ол филармонияны залына кирди.- Бизни уя ары къоймадыла.

Чакъырыу къагъытла бла жыйгъан болуп эдиле адамланы, аны айталлыкъ тюйюлме. Болсада биз кетмедик, эшик аллында сюелгенлей турдукъ. Сёлешген ауазла къулакъгъа аз-маз чалына эдиле, хазна ангыламазча. Келген тауушланы уя ачыкъ эшите эдик.

Артда Шауаланы Миналаднанга соргъан эдик адамла нек кюгленлерин (Миналдан «Социалист Къабарты-Малкъар» газетни редактору эди да, ол тюбешиуге къатышханды). «Алимни чамына, жютю, кюлкюлю сёз айтыргъа усталыгъына юле эдиле», - деген эди ол. Байсолтан улу: «Мени хапар айтыргъа уллу хунерлигим жокъду, андан зсе, манга фашист самолётланы агъызгъан тынды», - дегенин эсгере-эсгере турууччу эди Шауаланы къызы.

Энди, андан бери 65 жыл озгъандан сора, башыма быллай сагъышла келедиле: Совет Союзну Жигити бла тюбешиую кёп адам сыйынмагъан мекямда нек бардыгъын болур эдиле. Биз аны сёзюне тынгылларгъа адырги эте кыалгъан эдик.

Байсолтан улу флотну авиацисында батырлыгъыны чеги болмагъан лётчикледен бири эди. Ол, гвардияны капитаны, истребительни эскадрильясына башчылыкъ эте, Балтиканы кёпюнде кёп хауа сермешлеге киргенди. Ата журт урушну ал эки жылында фашист авиация кёкде толусунлай биийик этгени бизге белгилиди. Самолётларыны кёплюгю, хауа сермешледе эки жыл сынаулары болгъан пилотлары бла да немецилие онглу эдиле. Алим энчи кеси онбир фашист самолётну агъызгъанды деп, аллай тарых жюрюйдю – нёгерлери бла бирге жандыргъанларыс санамай.

Совет Союзну Жигитине ол тарих улу болмагъанча да кёрюнеди. Алай, Байсолтан улуну хауа душманлары къаллай лётчикле болгъанларын эсге алсакъ, аз тюйолдю. Ол сермешлеге 44-чю, 45-чи жыллада кирген, уллу сынаулары болмагъан немецли пилотланы угъай, чынтты асланы агъызгъанды.

Совет Союзну эки кере Жигити, партизан бригаданы командири Фёдоров эсгериулеринде былай жазгъанды: «41-чи жылны партизанларыны арасларында башхалыкъ барды». Аллай башхалыкъ фашист авиацияны лётчиклерини арасларында болгъанды. Сёз тувуп этерге усталыкъны юсюнден барады.

Балтий флотну лётчиклерини юслеринден жазылгъан бир китап окъуучаныны унутмагъанма. Китапны атын эсиме тюшюралмайма, анда Байсиитов деп бир жигит пилотну юсюнден да айтыла эди. Баям, ол Байсолтанов болур эди деп, алай сунама. Китап репрессиялагъа тюшген халкъланы адамларыны атларын сагъынырыгъа эркинлик берилмеген жыллада чыкъгъан эди. Бир затха сейир этгенлей турама: Алим 1944 жылда мартха дери жашаса, аны авиацидан къыстарыкъ болурму эдиле, кёп башха лётчикленича?

Алимге «Алтын Жулдузну», баям, жаланда агъызгъан самолётларыны саны ючюн берген болмаз эдиле. Ол Балтий тенгизде душманны аскер кемелерин, катерлерин батдырыгъанды. Хауа разведка бардырыргъа уста болгъанды. Аны билдириулерине Балтий флотну командованиясы биийик багъа бичгенди.

Бир жол ол, разведкагъа учуп, фашист танк колонна келе тургъанын эслеп, командованиягъа билдиргенди. Аны хайыранда немецли танкла алгъа ётмезча мадарла заманында этилгендиле.

Уруш адамланы эрлай окъуна тюрлендирип къояды. Ким ким болгъанын бек терк тохташтырады. Бу уя не затха жарарыкъды дегенинг, жигит болуп да чыгъар, мынга уя не заманда да ышнарыгъа боллукъду деп тургъанынгдан а кёп люнг къачар. Бу сёзлени манга Уллу ата журтха къатышып, жигитлиги бла атын айтдырыгъан Къойчуланы Иосиф айтхан эди. Бизни Алим а къаллай жаш эди урушха дери, кесин къаллай жюрютюучю эди? Аны юсюнден айтырларын Байсолтан улун ичи таныгъан бир эки-юч адам бла ушакъларымда тилеген эдим.

Тенгиз авиацияны лётчик-истребители Чеченланы Жамал:

- Ейск шахарда тенгиз авиациягъа лётчикле хазырлагъан школда Алим менден бир курс алда окъуй эди. Школну таматалары аны дайым да юлгюге келтирип тургъандыла. Учаргъа усталыгъы, самолётну хар затын да иги билгени, бек башы уя - юйрениуледе илишанны тюз атханы бла айырмалы эди. Аллай болгъанлыкъгъа, кесин кётюрген, махтанган адети жокъ эди. Аны ючюн тенглери Байсолтан улун бек сюйгендиле. Кеси да ёсюмлю, чырайлы жаш эди. Ариу адамла кёбюсюнде акъыллыла да болмагъанды.

Не сейир! Госпитальда врачла къарагъанда, Керимни аякълары саппа-сау, кюйсюз сууукъ кече алагъа хата этмегенине сейирсинديле. Адамны саулугъуна да бек къорхъуулу аякъладан баргъан сууукъду – ол ётеди адамны ичине: ёпкелерине, жюрегине да. Кёп турмады Керим госпитальда. Сау къалгъанында кесини тюшюню эмда жюн чындайларны себеллиги болгъанына ийнанды. Ол кюн сермешде жигитлиги ючюн къыралгъа саугъа да алды. Дагъыда тёрт ай турду уруш этиу ичинде. Андан сора жаралы да болмады: къаллай эсе да бир белгисиз кюч аны жаныншанын да сакълап турду.

Жаз башында къайтды аскерчи Салихатына, Къазахстанны бек къыйыр эллеринден бирине – Отрадныйге. Ингирде, адамла жайылгъандан сора, Салихат Керимни артмагъын ачып, кийимлерин жуугъргъа башлады. Артмакъны тюбюнде – эки жюн чындайны кёрдю. Аланы къолуна алгъанда, жюреги бир сейир къалтырады. Чындайлада ол кесини къол ызын танып, тамаша болуп сюеледи. Керим къатына жууукълашханын да эслемеди. Ол, чындайланы юй бийчесини къолундан алып, былай айтды:

- Билемисе, бу чындайла къадыргъандыла мени жанымы. Сау болсуна быланы эшгенлюлла. Мен быланы этген адамгъа кесими жаным бла борчлума, ангылаймыса!

- Керим, чындайланы чюйре этгин кёрчю, - деди Салихат. Аланы ичлерин тышына айландырып къарагъанында, ич жанларында окъа халы бла «Керим» деп жазылып турганын кёрдю.

Жюн чындайла Керимни бла Салихатны къадарларны бар насыплы белгиси болуп чыкъгъандыла. Миллионна бла саналгъан солдатланы арасында сюйгенини къолу бла эшилген чындайла баш иесини къолуна тюшгени жомакъдача тюйюлмюдю! Ол а жашау не тауурухдан да байды, торсюнлюдю, сейирликди дегенини магъанасыды.

ТЕМУККУЛАНЫ Адил,
РФ-ни Журналистлерини союзуну члени, устаз.
Огъары Малкъар эл.

9-чу декабрь - Граждан авиацияны кюнюдю

Таулула бийикликни сюедиле

Адам улу къалыубаладан бери кёкде учаргъа, Жерден айырылып, хауаны женгиллигин сынаргъа итинненди. Биринчи болуп бийикликге кётюрюлген Икарны заманындан адам, ол муратын юсмей, бюгюнлюкде аламгъа окъуна чыгып, аны жашырынлыкъларын ачыкъларгъа излейди. Биз хапарын айтырыкъ таулу жаш ол даражагъа жеттенди дерге боллукъду. Ол бюгюнлюкде граждан авиацияда бек къарылу машинаны - Боинг-747 -жюрютеди. Танышыгъыз - Гузойланы Хасимни жашы Алий.

Жюреги уа кёкге тарта эди

Аны сабийлиги Алма-Ата шахарны тёгерегинде къуршалагъан тау жерледе ётгенди. Ол 1-чи классдан 8-чиге дери анда орта школда, ызы бла уя республикалы физика-математика школда окъуугъанды. «Тынч сабий болгъанма деп айталмайма, окъуугъан а не заманда да иги этгенме», - дейди ол, сабий жылларын эсгере. Школдан сора лётный училищеге кирирге умут этеди. Алгъа арсарлы да болады. «Мен маллагъа къарап айланнган элли жаш, самолётла уя - кёкде!», - дейди ол. Алай ата-анасы аны сайлауына ызразы болмагъандыла. Жангыз жашларына ата башха къадар тежей эдиле. Анасы Мариям врач болса бек сюйгенди. Алай жаш кесини сабий умутун ычхындырмагъа таукел эди.

Кертиди, анга жашауда хар не да тынч жетип къалмагъанды. Алай ол не заманда да кесине базынганды, кишиге жалынмагъанды. Лётный училищеге биринчи жылда киралмай къалгъанда да, тынчайын къалмагъанды, экинчи кере да ары экзаменге береди. Алгъан бадлары бла аны, лётчикге угъай, диспетчергe юйренирге чакъырадыла.

Алай бла Алий 1982 жылда Ригада лётный училищени диспетчер усталыкъ бла къызыл дипломгъа бошайды. Жашны мураты уа – кёкде учаргъа эди. Ол жыл окъуна Актюбинскде биийик лётный училищеге киреди. Окъуу жылларын Алий жюрек жылыулукъ бла эсгереди. Жаш адамлагъа тюрлю-тюрлю ишлеге къатышыргъа да тюшеди. «Аллай сейир жылла эдиле, бирин айтып, башхасын кёзярча да тюйюлдю. Ол заманын «Гусары» деген кинотъна ушаш болгъанды», - дейди ол.

Алий бла бирге тыш къыраллыла окъуй эдиле - бир афганлы бла он венгрли. Жаш иги окъуугъаны ючюн аны венгрлилеге болушлукъчу этген эдиле. «Жарсыугъа, мен аладан бирине да артда тюбемегенме. Алай кёп болмай Будапештге болгъан эдим да, анда аланы юслеринден хапар билгенме, ала барысы да учадыла - бирлери Боингледе окъуна. Афганлы жашны уя бир кере телевизорда кёргенме. Аны атасы ол заманда Афганистанны Индияда посолу эди. Жаш мени кеслерине да чакъыра эди, алай ол заманда пропаганда къаты баргъанды. Мен, совет адамча, тыш къыралгъа барыргъа бир да излемегенме. Жаланда андан тилеп, анама бир Къуран келтиртген эдим».

Окъуудан сора Алий иште граждан авиацияны Шимал Кавказда управлениясына тюшеди. Мында ол кеси ыразылыгъы бла Калмыкияны ара шахары Элистагъа барады. Анда тогъуз жылны ЯК-40 самолётну жюрютгенди. Ызы бла Нальчикге кёчюрюледи. Бери ол къыйын 90-чы жыллада келген эди. «Манга ол заманда экз адам болушлукъ эттингиле. Ала болмасала, ким биледи, жашауум башха ызы бла барлыкъ болур эди. Мен Залийханланы Чокканы жашы Михаилге бла Темиржанланы Ибрагимни жашы Суфиянгга бек ыразыма», - дейди ол.

Нальчикде Алий «Спартак» футбол команданы, дагъыда Къабарты-Малкъарны алгъыннгы Президенти Валерий Коковну жюрютюп тургъанды. Ол заманда бир къыйын иште тюшгенин да эсгереди. Бир жол Сочини «Жемчужина» футбол командасын алып бара тургъанда, жауун башланып, кёк жашнайды. Бу болумда жаланда не къадар эниште тюшюргe керекди. «Биз алай терк тюше тебиргенибизде, салонда футболистледен бири, асыры кюркъыгъандан, болгъанны кьычыкъыгъа алгъан эди. Артха уя самолётда учаргъа унамагъанды», - деп хапарлайды ол. Быллай къорхуулу кезиулери Алийни дагъыда болгъандыла. «Аллай заманда гузаба этергеахырда жарамайды, - дейди ол, - битеу билиминги, сынауунгу хайырланып, къаугъадан кеси кючюнг бла чыгъаргъа керекке».

Боингни жюрютюрге хар кимге да ышанып къоймайдыла

Бир-эки жылдан жашны экипажын ЯК-40 самолёт бла бирге Москвада авиакомпанияладан бирине кёчюредиле. Анда ол 1-чи классды беш лётчик бла бирге ТУ-154 самолётда учаргъа юйренеди. Ызы бла «Авиазнюго» компаниягъа кёчеди. ТУ-154 самолётну жюрюте тургъанлай, «Аэрофлотда» Боингге учаргъа экзаменле береди. Аны жаланда тыш къыраллада сынаулары болгъан, ингилиз тилни иги билген, 1-чи классды пилотла жюрютюргe эркиндиле. Алий, мында да гиртчилигин кёргюзютюп, тыш къыраллагъа самолётланы учуруу жаны бла сынауу болмагъанлыкъгъа, анга дунияда да бек кючлюге саналгъан Боинг-747 самолётну жюрютюргe эркин этедиле. Ол а бек уллу ишанылуулукъ. «Аныча, къарыулу, аламат самолёт алыкъа жокъду. Аны ауурлугу 377 тоннады, бир жолгъа 110 тонна жюкню кётюреди. Самолётну кесини узунлугъу 70 метрди», - дейди ол.

Алий бюгюнлюкде ишлеген «Airbridgecargo» авиакомпания Юго-Восточный Азиядан Европагъа жюк ташыу бла юрешеди. Россейде уя ол жаланда юч жерде къонаргъа эркинди: Москвана, Санкт-Петербургну неда Красноярскени аэропортларында. Компаниясы самолётлары Къытайны юч шахарындан (Пекинден, Гонконгдан, Шанхайдан) эм Японияны эки шахарындан (Токиодан бла Нагоядан) Германиягъа, Нидерландыгъе эм Люксембургга учадыла.

Алай чартер рейслени уя дунияны битеу къыралларында да бардырадыла. «Сез ючюн, кёп болмай мен аллай рейс бла Суданда болгъанма, бек сейирлик къыралды. Бир ариу кюн эди. Биз Индияны, Индия океанны, Аравий къумланы, Жер ораты тенгизни башы бла учханбыз. Аллай ариулукъну мен биринчи кере кёргенме!», - дейди Алий.

«Ёрге кётюрюлген эсенг, башхалагъа таянчакъ бол»

Сёзсюз, жаш усталыгъын сайлагъанда, битеу дуниясы кёрлюкме деп, эсинде да жокъ эди. «Къыралла бир бирлерине ушамайдыла. Сёз ючюн, жаланда Гонконгну бла Къытайны шахарларын алсакъ окъуна, аллай улу башхалыкълары барды, - дейди Алий. - Алай не жер да адамлары былайдыла. Мен бир затха тюшюннгенме: бизни адамлары быздан иги, бизни таулары быздан ариу жокъду деп, толу таукеллик бла айталлыкъма. Мен ишими къойсам, жаланда мында жашарыкъма, таулагъа жууутуракъда!»

Тыш къыралланы юсюнден айтхан, Алий Германияны культурасын энчи белгилейди. Анда адамлаачыкъдыла, ала, кеслерини кюй, туудукъларыны да келир жашаулары ючюн къорхмайдыла. Болсада, аны оюмуна кёре, бизни халкъны жашауу тыйнчы тюйюл эсе да, алай адамларыбызны жюреклеринде оГъурсуулукълары жокъду. «Аны ючюн мен таулу болгъанымда ёхтемленгненлей турама», - дейди ол.

Ушагъыбызны ахырында Алий былай айтады: «Мен шёндюю къарайма да, бираз абызыырагъанны ушайды миллетим. Бир бирибизни къаты тутаргъа, артха тюртмегенлей, болушургъа, бир бирибизге жарыкъ бет бла къараргъа керекбиз. Миллетден бирею ёрге кётюрюлген эсе, башхалагъа да таянчакъ болургъа тийишлиди. Сёз ючюн, пилот болама деген жаш адамлагъа хоолумдан келгенни этип, болушургъа хазырма».

Гузойланы Алий юй бийчеси Глаппланы Лариса бла эки сабий ёсдюредиле. Жашы Даниялгъа 8 жыл, кызы Ангелинагъа уя 3 жыл бла жарым толгъанды. «Сабийле ярат болсала ызыма, ол сюрулу, адамлагъа не заманда да керекни усталыкъды. Самолётну жюрютюргe сюйген, аллай итинчилюгю болгъан жаш адамлагъа уя умутугъузну юзмегиз, алгъа таукел барыгъыз, дерик эдим», - дейди Алий.

ТИКАЛАНЫ Фатима.

Кёргеним, эшитгеним

Жюн чындайла

Озгъан ёмюрню уруш аллы жыллары бир заманда да болмагъанча аламат эдиле. Битеу къырал, бир адамча, жигер ишлерге, туугъан къыралын кючлерге, жанны, жарыкъ жашауну жууукълашдырыргъа ашыгъа эди. Халкъгъа, коллективизация салгъан жарала жабыла, шуёхлукъ, генглик, къарындашлыкъ деген ниетле уя адамланы жюреклерин биийлей бара эди. Алай уруш оту жетди, къуру эллени, шахарланы кюл этип кюймай, адамланы жюреклерин, къадарларын да тюрлендирди.

Салихатны бла Керимни тойлары болгъанлы жыл да озмагъанча аламат эдиле. Битеу къырал, бир адамча, жигер ишлерге, туугъан къыралын кючлерге, жанны, жарыкъ жашауну жууукълашдырыргъа ашыгъа эди. Халкъгъа, коллективизация салгъан жарала жабыла, шуёхлукъ, генглик, къарындашлыкъ деген ниетле уя адамланы жюреклерин биийлей бара эди. Алай уруш оту жетди, къуру эллени, шахарланы кюл этип кюймай, адамланы жюреклерин, къадарларын да тюрлендирди.

Салихатны бла Керимни тойлары болгъанлы жыл да озмагъанда, Керимге повесткагъа келипди. Бир сейирлик, ол заманда уруушха чакъырылгъанла да, аланы жууукъларыгъа да, хо, барырла да, терк окъуна артха къайтырла деген оюмда болгъандыла. Казауат кёпге созуллугъун, аллай бир къанлы боллугъун хазна билмегендиле. Аны себепли болур, биринчи «похоронкала» келгинчи, адамла артыкъ уллу къайгъы этмегенча эдиле. Артдаракъда уя халкъда тынчлыкъ, ырахатлыкъ да болмай къалды...

«Хар зат да – фронтха! Хар не да – хорлам ючюн!» деген чакъырыуну битеу къырал тюз англыпал, ол чакъыруугъа хар ким юлюш къошаргъа кюрешди. Уруунну биринчи юнлеринден окъуна тылдагъы адамла – къартла, тиширыула, сабийле – аскерге болушуп тебиредиле. Таулу тиширыугъа уа, айхай да, аскерге деп жюн къол къапла бла чындайла эшергe тюшдю. Ала, биргe жыйылып, эшиу эше, жырла айта, аталарын, къарындашларын, сюйгенлерин сагъына этгендиле ишлерин. Аладан Салихатны эшиую хар заманда да бек ариу болуучу эди. Жюн чындайлары уя, шынтагы халыдан эки къаты эшилип, бек жылыла, кёп заман кийилгенликге да, жыртыла билмеген, аллайла бола эдиле.

- Игисагъан бу эшгенлерим Керимни къолуна тюшюп къалсала эди! – деп, аз айтмагъанды ол кеси кесине. Аны къой да, тюшюнде Керимни теркъ-терк кёрюп тургъанды – аякъларында-къолларында уя – кеси эшген чындайла бла къол къапла. Аны бетинде ышаргъаны кетмей кёрюнюучю эди Салихатгъа. Эри бла уруушдан сора тюбеширигине Салихат бир заманда да ишекли болмагъанды, толу ийнанныгъанды.

Тансыкълыкъ жюрегин биийлеген жаш тиширыу эшген затларыны барысына да кесини энчи белгисин салгъанды. Анасыны окъа халы тобун алып, эшген чындайларыны ичлеринде окъа харфла бла «Керим» деп жазып тургъанды. Тиширыуну акъылында бу кийим, Аллах бююрул, эрими къыйнаргъанда да, аланы жууукъларыгъа да, хо, барырла да, терк окъуна артха къайтырла деген оюмда болгъандыла. Казауат кёпге созуллугъун, аллай бир къанлы боллугъун хазна билмегендиле. Аны себепли болур, биринчи «похоронкала» келгинчи, адамла артыкъ уллу къайгъы этмегенча эдиле. Артдаракъда уя халкъда тынчлыкъ, ырахатлыкъ да болмай къалды...

«Хар зат да – фронтха! Хар не да – хорлам ючюн!» деген чакъырыуну битеу къырал тюз англыпал, ол чакъыруугъа хар ким юлюш къошаргъа кюрешди. Уруунну биринчи юнлеринден окъуна тылдагъы адамла – къартла, тиширыула, сабийле – аскерге болушуп тебиредиле. Алай кёзю къыймады.

Эскилерим да алыкъа тапдыла, жылтыргъанлары жокъ, жылыулары уа – бар, - деди да, жанны жюн чындайларын артмагъына салды. - Ким биледи, сау къалсам, уруушу ачы отунда кюймесем, юйге къайтыргъа къадар болса, жанны чындайларым бла махтанырма Салихатха. Кеслери да таулу тиширыуну къолу бла эшилгенчадыла.

Керим болгъан ротаны таматасы бир кюн, солдатланы жыйып: «Бу кюнледе бизни ротагъа бек жууаплы ишге барыргъа тюшюрикди, хазыр болгуугъз, биогюн ингирге дери солургъа эркинлик берилгенди бизни барыбызгъа да», - деп, сёзню ачыкъ этди. Солургъа эркинлик берилгенликге, уруш аулакъда не солуу? Таулу жаш бир кесек къалкъыргъа да кюрешди. Салихатны тюшюнде хазна кёрмеучюдю. Алай бу жюл ол бий чеси, ышара-ышара, аллына келгенча болду, къолунда уя – жюн чындайла. «Ма бу ингирде бу чындайланы киймей кюйма», - дегенча болду. Керим, эки къолун да узатып, чындайланы алыргъа дегенлей, уянып къалды. «Ярабий! Бу тюшню бир магъанасы барды. Ол не зат болур?» - деп кёп сагъыу этди.

Кече къарангысы жерге къаргъа жабыуун жайгъанлай, ротаны жыйдыла. Штабны таматасы ачыкъ айтды: «Сизге бюрулгъан иш бек жууаплыды, жаныгъызгъа къорхъуулуду. Алай сизни ишигиз тамблагъы сермешде бизге хорлам келтирирге себеплик этерикди. Мен сизни керти ёлюмге кыйынлып жибереме. Къоркъгъаныгъыз бар эсе, мен бармазгъа эркин этеме. Айтыгъыз».

Бир адам чыкъмады кесини жанын быллай амал бла сакъларгъа. Жолгъа хазыраныргъа 20 минут берилди. Керим кийинип тебиргенде, кёрген тюшю эсине келди. Бу тюш манга бош кёрюнген болмаз деп, артмагъынны теренинде асырап кыйгъан жанны жюн чындайланы акъларына кийди: тюз да аны аякъларыны ёлчеми бла эшилгенча, кеслери уя бир жылыла, битеу чархынгъа-санынга бир сейир кюч, женгиллик берген болду.

Экинчи кюн Керим болгъан рота башха аскерге бла къанлы сермешледен сора эльи жаудан тазалады. Ротадан сау къалгъаны хазна жокъ: ёлюклени жыйгъанда, бёлюмню солдатларын энчи салдыла, саналдыла, Керимни тапмадыла. Ол кёлсюзлюк этген болур деген ишеклилик да тууду. Алай, жаралыланы ичинде къоллары, бети да юшюп, адам танымазча болуп тургъан таулу жашны кёргенде, къууандыла.

Не сейир! Госпитальда врачла къарагъанда, Керимни аякълары саппа-сау, кюйсюз сууукъ кече алагъа хата этмегенине сейирсинديле. Адамны саулугъуна да бек къорхъуулу аякъладан баргъан сууукъду – ол ётеди адамны ичине: ёпкелерине, жюрегине да. Кёп турмады Керим госпитальда. Сау къалгъанында кесини тюшюню эмда жюн чындайларны себеллиги болгъанына ийнанды. Ол кюн сермешде жигитлиги ючюн къыралгъа саугъа да алды. Дагъыда тёрт ай турду уруш этиу ичинде. Андан сора жаралы да болмады: къаллай эсе да бир белгисиз кюч аны жаныншанын да сакълап турду.

Жаз башында къайтды аскерчи Салихатына, Къазахстанны бек къыйыр эллеринден бирине – Отрадныйге. Ингирде, адамла жайылгъандан сора, Салихат Керимни артмагъын ачып, кийимлерин жуугъргъа башлады. Артмакъны тюбюнде – эки жюн чындайны кёрдю. Аланы къолуна алгъанда, жюреги бир сейир къалтырады. Чындайлада ол кесини къол ызын танып, тамаша болуп сюеледи. Керим къатына жууукълашханын да эслемеди. Ол, чындайланы юй бийчесини къолундан алып, былай айтды:

- Билемисе, бу чындайла къадыргъандыла мени жанымы. Сау болсуна быланы эшгенлюлла. Мен быланы этген адамгъа кесими жаным бла борчлума, ангылаймыса!

- Керим, чындайланы чюйре этгин кёрчю, - деди Салихат. Аланы ичлерин тышына айландырып къарагъанында, ич жанларында окъа халы бла «Керим» деп жазылып турганын кёрдю.

Жюн чындайла Керимни бла Салихатны къадарларны бар насыплы белгиси болуп чыкъгъандыла. Миллионна бла саналгъан солдатланы арасында сюйгенини къолу бла эшилген чындайла баш иесини къолуна тюшгени жомакъдача тюйюлмюдю! Ол а жашау не тауурухдан да байды, торсюнлюдю, сейирликди дегенини магъанасыды.

ТЕМУККУЛАНЫ Адил,
РФ-ни Журналистлерини союзуну члени, устаз.
Огъары Малкъар эл.

Жашау сызлыгъы

Сабий фахмулу эсе...

Сегизжыллыкъ студент

«Сульфатла эм щёлочла хархюнлюк жашауда» - Айнан Селесте Колей кесини школунда окъуучан лекциялы темасыны атты аллай эди. Ол заманда анга жаланда 6 жыл болгъан эди. Колбаны ичинде сууну бети къалай тюрлене баргъанына сейир этип, сабийле шумсуз олтура эдиле.

Бусагъатда уя Айнан Селесте Колей планетаны бек жаш студентиди. Анга 8 жыл болгъанды, Сингапурда политехника университени 4-чю курсуну студентиди. Юч жылы толгъан заманда жашчыкъ бек къыйын объектлени суратларын ишлей эди. Алтыжыллыгъындан Айнан фортепьянода соГъулгъан музыка чыгъармачыкъланы жарашдыра эди. Алай бу жашчыкъ биютюнда бег а химиягъа жан ата эди.

Жашчыкъны илму проблемалагъа уллу эс бургъаны аны ата-анасын сейирсиндиргенди.

- Айнан бир жол мени бла кесини башына келген бир-бир оюмларыны юслеринден ушакъ этген эди, - дейди Валентин Колей «Труд-7» газетни корреспондентине. – Машиналаны орунларына световой частицаланы кючлери бла жюрюген транспортну хайырланыргъа керекди, деген эди Селесте. Андан бир ауукъ заман озгъандан сора, мен окъуучан бир статьяда уя сёз ракеталаны кёкге учуруу ючюн, микроволновый радиацияны хайырланыргъа боллугъуну юсюнден бара эди. Заманыны асламысын кесинден иги да абадан адамланы араларында ётдюрген Айнан жашауда кесин къалай сезеди? Эшикде ойнаргъа, кеси тенглиле бла тюйюшюргe, хыпый-чыпый, хыли этергe сюймеймиди сабий жашчыкъ? Атасы толу ийнаныулукъда айтханнга ёсген - арталлыда угъай.

- Айнан студентлени араларында кесин бек насыплыча жюрютеди. Ала да аны иги ангылайдыла. Кеси тенглилени араларында уя бырнакга ушайды, - дейди жашны атасы.

Дисней Лендден сора биринчи

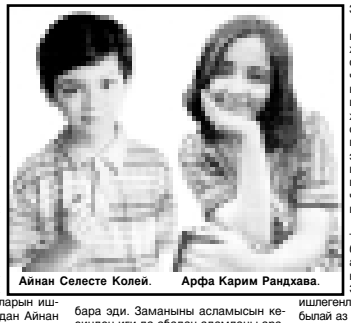

Айнан Селесте Колей. Арфа Карим Рандхава.

Microsoft-ну бек жаш къуллукъчусуна ненча жыл болгъанын сиз билемисиз? Арфа Карим Рандхавагъа 12 жыл болгъанды, алай компанияда уя 3 жыл ишлейди.

Ол компьютерни биринчи кере кёргенде, Арфаны 5 жылы толгъан эди, эки жыл озгъандан сора уя, кызыкчыкъ Пакистанда прикладной технологияла жаны бла институтда окъуй эди. Бир жыл окъугъандан сора, Арфагъа Microsoft компанияда профессионал усталыкъгъа экзамен бериую юсюнден предложение да билдиригенди. Алай бла уя кызыкчыкъгъа Американы кёрюргe онг табылгъанды.

Арфа анда Билл Гейтс бла танышады. Анга бек биринчи берген соруу быллай болгъанды: «Компанияда сабийлени ишге нек алмайдыла?» Экинчиси уя: «Компанияда ишлегенлени араларында тиширыула быллай аз некдиле?» Билл анга быллай жуап бергенди: «Тиширыула технологиялагъа алай улу зс бурмайдыла, сабийле уя, тёреде болуучусуча, школда окъуйдула». Биллни айтханы Арфаны жанына тийиргенди эм миллиардрни кёлюн жарыкъландырыр муратда быллай сёзлени айтханды:

- Билемисиз, мени бек сюйген затларымы тизмелеринде Сиз да бар эдигиз.

- Бек сюйген затларымы тизмелеринде- ми?- деп сорады Гейтс.

- Хау. Биринчи жерде Дисней Лендди, экинчиде уя – Сиз, - дейди пакистанлы къызчыкъ.

Арфаны аллай жууабындан сора къызчыкъны ишге алыу бла байламлы проблема олсагъат окъуна тамамлынлгъан эди.

ДарьяЖУРАКОВСКАЯ.
«**Труд**» газетден.

Поэзияны ингири

Лермонтовну назмуларын ана тиллеринде айтхандыла

КъМКъУ-ну медицина колледжини окъуучулары, билим алыу бла кюрешгенден тышында да, кёп тюрлю тематикалы ингирле къурап, устаслардан, кьонакъланы да сейирсиндиргенлей турадыла. Аллай кезиулю тюбешиуню ала «Михаил Лермонтов эм Кавказ» деген темагъа жоралап, анга республикада атлары айтылгъан поэтлени Созайланы Ахматны, Додуланы Аскерни, Руслан Ацкановну, Хачим Кауфовну, Умарби Кагермазовну эм композитор Асанланы Кулинаны чакъыргъан эдиле.

Тюбешиуню колледжни директору Светлана Пшибиеваны ачханды. Энчи чертип, ол Лермонтовну чыгъармачылыгъыны юсю бла биз бюгюнлюкде кесибизге багъа бичерге боллугъубузну айтханды. «Кесини назмуларында ол кавказ милетлени халлерин, къылыкъларын ачыкълагъанды»,- дегенди Светлана Владимировна.

Андан сора окъуучула поэтни назмуларын окъугъандыла, алагъа кёре жазылгъан жырланы жырлагъандыла. Колледжни преподавательери да поэтни назмуларындан бла поэмаларындан бек сюйгенлерин кёлден айтхандыла.

Таулу эм кьабарты поэтледен Михаил Юрьевични назмуларын ана тиллеринде кёчюргенледен бирлери - Додуланы Аскер бла Руслан Ацкановдула. Руслан саугъагъа кесини кёчюрмелерини эки китабын алып келип, аланы кьабарты тилде сюйюп окъугъан эки окъуучугъа бергенди.

Аскер а Россейни Лермонтов комитетини Север Кавказда келечисиди. Ол ингирде ол колледжни директору Светлана Пшибиеваны комитетни «За службу на Северном Кавказе» деген майдалы бла саугъалагъанды.

Ызы бла сёз Асанланы Кулинагъа берилгенди. Ол Додуланы Аскер поэтни малкъар тилге кёчюрген «Жолгъа чыгъама кесимлей» деген назмусуна жазгъан жырын жырлагъанды.

Анга абадан, гитче да анга уллу зауукълукъ бла тынгылагъанларды кёрюне эди.

ТАППАСХАНЛАНЫ Аминат.

Эгешчикле.

БАЙРАМ

Бу кюнледе Нальчикде олимпиада резервни стол теннисден бла женгил атлетикадан сабий-жаш тёлю спорт школуну мурдорунда «Преодолей себя» деген ат бла сакъат сабийлеге аталгъан байрам ётгенди

Аны Кьабарты-Малкъарны билим бериу эм илму министрини орунбасары Лидия Дорохина ачханды. Ол жыйылгъанланы быллай сейирлик, жарыкъ байрам бла алгъышлагъанды, эринмей спорт бла кюреширге, алагъа къыйын салгъан усталарны унутмазгъа чакъыргъанды. Школну директору, байрамны кьурау комитетини башчысы Фатима Батырова жашчыкъларгъа бла кьызчыкъларгъа айланып, аланы мында не заманда да кёрюргеси ыразы боллукъларын чертгенди.

Жырсыз, тепсеусюз спорт байрам да болмайды. КъМКъУ-ни медицина колледжини окъуучулары сабийлеге концерт кёргюзтгендиле. Ол ханда да, эришиуле башланыры аллында, кеслерини кюлкюю номерлени бла аланы ыразы эттендиле.

Ызы бла команданланы кечилери эришип башлайдыла. Ала полдан къол узунна кесин кётюрюу, аякъ тюплери бла жип жиберип эм жерлеринден узакъгъа секириу бла кюрешгендиле. Республиканы «Ладья» шахмат клубуна жюрюген, Нальчикни 9-чу номерли школуну окъуучусу Анахалаты Исмайыл а бир кезиулю шахмат ойнаудан сеанс бардыргъанды.

Байрам эришиу халда ётгенди, анда хорлагъанла бла хорлатханла болмагъандыла. Кьурау комитет сабийлени барысына да саугъала бергенди.

ОСМАНЛАНЫ Айшат.

Саугъасыз киши да къалмагъанды

Карате

Къаты кюреш

Ыйых кюн «Нальчик» спорт комплексде Къабарты-Малкъарны карате-кёкусинкайдан Ассоциациясы къуралгъанлы биринчи керге спортну бу тюрлюсюнден республиканы чемпионаты эм биринчилиги ётгенди. Анга онбир клубдан алтмышха жууукъ спортчу къатышханды. Эришиулени КъМР-ни Спорт эм туризм министерствосу, карате-кёкусинкайдан Ассоциациясы, шаркъ единоборстволаны сабий-жаш тёлю школу къурап бардыргъандыла.

Чемпионатны ачылыуу уллу байрамгъа айланнган эди. Школгъа жюрюгенле усталыкъ хунерлерин кёргюзтгендиле. Ызы бла эришиуле башланнгъанды. Судьяла Табугент бла Акъ-Суу эллени карате клубларыны спортчуларыны техникалары ючлю болгъанларын чертгеннлей тургъандыла.

Алай бла къаты кюреше юниорланы араларында кеси ауурлукъларында биринчи жерлеге Биттирланы Ахмат («Тайфу»), Жаболаны Абдурахман («Тайфу»), Мухамед Дышеков («Яматэ») тийишли болгъандыла. Жандарланы Азнаур («Кан»), Владимир Ледовский («Сатори»), Дуголаны Омар («Оками») - экинчи, Бёзюланы Руслан («Яматэ»), Сергей Петрушенко («Сатори») эм Бачиланы Самат («Тайфу») ючюнчю жерге чыкъгъандыла.

Эр кишилени араларында кеси ауурлукъларында Сюйдюмланы Борис бла Азамат Завлиев - биринчи, Олег Диванов бла Заныколаны Расул экинчи жерлени алгъандыла. Ала тёртюсю да «Яматэ» клубну келечилеридиле. Бачиланы Руслан («Тайфу») бла Антон Ермоленко («Яматэ») уа ючюнчю жерлеге чыкъгъандыла.

Хорлагъанла барысы да сыйлы грамоталагъа эм ахча саугъалагъа тийишли болгъандыла.

МУХАДИНЛАНЫ Айшат.

КЪОЛ ТУТУШУУ

Налог инспекцияны генералыны хурметине

Бу кюнледе, Къабарты-Малкъарны Куба элинде налог инспекцияны генералы Резуан Мусовну хурметине аталып, эр кишилени араларында къол тутушуудан команда турнир бардырылгъанды. Аны къол тутушууну официальный федерациясы, «Динамо» битеуроссей спорт биригиуню КъМР-де бёлюмю, Ушу сань-даны федерациясы, генералны жууукълары Къабарты-Малкъарны Спорт эм туризм министерствосуну болушлугъу бла бардыргъандыла. Эришиулеге беш команда къатышханды, битеу да отуз беш спортчу.

Спортчула техника жаны бла аламат ариу тутушуу кёргюзтгендиле. Болсада алчы жерлеге бек кючлюе чыкъгъандыла. Эм онглу къол тутушуну федерациясыны командасы болгъанды. «Динамону» келечилери - кюмюш, Жууапха тартыуну юсюнден оноуну толтургъан федеральный службаны КъМР-де управлениясыны спортчулары доммакъ майдалла алгъандыла.

Куба элни администрацияны башчысы Рустам Канаметов кесини энчи саугъаларын да тохташдыргъанды. Алагъа иги техникасы ючюн Валерий Герговну, хорламгъа итиниулюгю ючюн Муртаз Батыровну, турнирни бек жаш спортчусу Нурмухамед Бесланеевни эм терк хорлагъаны ючюн Аслан Бадраковну тийишли кёргенди.

Жетишим

Бир турнирде - тёрт чемпион

Ноябрь айны ахыр кюнлеринде Ницца шахарда эркин эм грек-рим тутушуудан Францияны Гран-приине «А» класлы халкъла аралы турнир бардыргъанды. Анда бизни республикадан тёрт спортчу, Россейни жыйымдыкъ командасыны санында, кеси ауурлукъларында хорлап, чемпионла болгъандыла.

Мулид Лампежев (66 килограмм) бла Анзор Уришев (84 килограмм) эркин тутушуудан алтын майдалла алгъандыла. Аслан Абдулин (60 килограмм) бла Олег Шокалов (84 килограмм) грек-рим тутушуудан чемпионладыла.

Аллай бийик даражалы бир турнирде Къабарты-Малкъардан тёрт жаш чемпион болгъанлары республикагъа уллу ёхтемликди.

Футзал

Алчыланы санында

Бу кюнледе Краснодар шахарда сангырау эр кишилени командаларыны араларында футзалдан Россейни чемпионаты бардырылгъанды. Анда биринчи лигада 6-чы номерли зонада Къабарты-Малкъарны командасы да ойнагъанды. Бизни эр кишилерибиз, Краснодар крайныкъылагъа хорлатып, чемпионатда экинчи жерни алгъандыла. Ючюнчю жерге Ставрополь крайны командасы чыкъгъанды.

Светлана ГАУНОВА,
КъМР-ни Спорт эм туризм министерствосуну пресс-службасы.

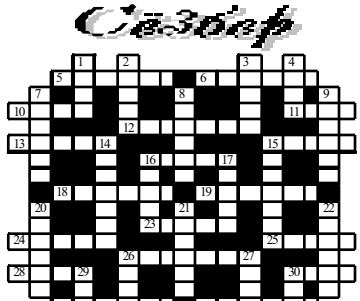

ЭНИНЕ: **5**. Эшикни атлауучу. **6**. Кесине кёл ишлеучю багъалы терили суу жаныуарчыкъ. **10**. Жаш. **11** Эчки баласы. **12**. Дерсге чакъыргъан «азан». **13**. Сабий тууп, сегиз кюн озгъандан сора этилген къууанч. **15**. Отарланы Омарны жырында ол багъанадан базыкъ эди. **16**. Къулакъ «тюйреуюч». **18**. Олтурургъа сыйлы жер. **19**.Киришген жюн. **23**. Жалынчакъ сагъуа. **24**. Ишчи ат. **25**. Бир бири юсюне кёп салынгнганы. **26**.Тёммекни «къарындашы». **28**. Кенг ауузлу балта. 30. Суугъарыгъа ишленнген суу ыз. **31**. Тама-тама таш жарады. **32**. Мойнозюз мал.

ЁРЕСИНЕ: **1**. Сабийни аладыла ары. **2**. Кюпес жаулукъну «чачы». **3**. Гебенни бир тюрлюсю. **4**. Тюш кёрпёзтюючю «ток». **7**. Жанны ёсген кырдык. **8**. Булгъанмай тургъан жанны айран. **9**. Чертлеуюк чыбыкъладан «согъулгъан» чалман. **14**. Хыликкя этиу, сёгюу. **15**. Жаз башыны аллында кёкден тюшген «мамукъ». **16**. Кёп ишлеп жыйышдырылады. **17**. Салкъын жер. **20**. Адам кирмезча темирден ишленнген терезе «буруу». **21**. Тукъум бутакъ. **22**. Жаш ёпюз. **26**. От жагъа таш. **27**. Іннныны халы ийириучю «станогу». **29**. Намазгъа чакъырыу. **30**. Ёлюм неда ол жетсе, болжал жокъ.

Сёзберни **ТОКУМАЛАНЫ Хусейн** жарашдырыгъанды.

Газетни 230-чу номеринде басмалангнган сёзберни жууаплары.

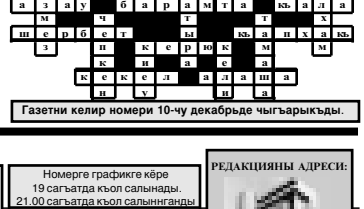

Газетни келир номери 10-чу декабрьде чыгъарыкъды.

Хожа туугъанды - 800 жыл

Адам улуну дайым кюлдюрюп тургъан чамчы

Быйыл ЮНЕСКО-ну башчылыгъы бла хар къайда да Хожаны 800-жыллыгъы белгиленеди. Ол битеудуния фольклору окъуна эм белгили жигитиди. Кёп миллетле анга кеслерича айтхандыла. Тюркюлле бла серблиле Хаджа Насреддин дегендиле, узбеклиле - Насреддин Афанди, перслиле бла азербайджанлыла - Молла Насреддин, араблыла - Наср-ад-дин, туркменлиле - Эпенди, греклиле - Анастрапин, уйгурлула - Насыр Афанди, таджиклиле - Эфенди, татарлыла - Оджа Насреддин, абхазлыла - Хуаджа Шарадын, аварлыла - Молла Насреддин, ассирийлиле, даргинлиле, андийлиле эм табасаранлыла - Мулла Насыр – Эддин деп сакъланчаландыла сюйген жигитлерини атын.

Алимле айтханнга кёре, Хожа Насреддин, фольклор жигитча, тюркю миллетледе туугъанды, тюзю уа, Тюркде. Андан келгенди ол башха халкъларгъа да.

Бюгюн Хожаны сыфатына жангы шартла да къошуладыла, алай болгъанлыкъгъа, аны юсюнде кёп къылыкъла уа анекдотлада сакъланыпы келедиле. Ол ётюрюкчю, оюнчу, жарыкъ кёллю, хыйлачы, сёзге уста Насреддинди.

Тюркюлле Хожа Насреддин, Анкарадан 100 километр барып, Сивриххисора деген элде туугъанды, деп къаты боладыла. Анга мында алаша, топуракъдан ишленнген юйчюкледе ол хыйлачыны суратлары сакъланнганлардан шагъатха келтиредиле. Бир гитче эсгертмени юсюнде болай жазылыпды: «Былайда 1208 жылда тууп, 1284 жылда Акшехирде ёлген Насреддин жашагъанды».

Алай бу жигит бла байламлы эм белгили эсгертмеле уа Хожаны юсюнден хапарладыла, тёлюдентёлюге ёте келгенле. Ала адамны кёлюн кётюредиле, ахшылыкъ этерге, кьыязчанлыгъа, кюйсюзлеге кюлюргё чакъырадыла.

Насреддинни къабырына къайтсагъ а, анда жазыу да кюлкюлю халда жазылгъанды – артындан аллына – от кеси эшекни юсюнде къалай тюрлю олтурууча эсе да: 386 деп турады, 683 орнуна. Алай эсе уа, бу жигит туугъан да этгинчи, ёлюгре жетишгенди. Сора биягъы соруу тууады: ненча жыл болады Хожагъа – 800 огъесе 8-ми?

Тюркде чамчыны сагъатлары да белгили саугъадыла. Аланы да стрелкалары, алгъа бармай, артха жюрюйдюле. Дагъыда Тюркде Хожа къылыкълы адам жашагъанды дейдиле. Ол иймам эди, кеси да ислам динни суфий деген бутагъын артыкъ да бек билиргге итингенди. Адамла кюлкюню хапарланы аны аты бла айтхандыла неда анга атагъандыла.

Бюгюн да Тюркде сёзге устагъа, адамны эриши халлерине кюле билгенге Хожа Насреддин дейдиле. Алайды да, ол ат белгили сатирик Азиз Несиннге да аталгъанды. Жазыучу кесини халкъыны юсюнден кёп кюлкюню хапарла, пьесала да жазгъанды. Ол да, Хожача, жашаугъа философия кёзден къарайды, алай аны чамы мудах сагъышлагъа келтиреди.

Акшехирде, Насреддинни намысына атап, фестивальла бардырадыла. Ала кеслери да «Сизни бетлериги кюлюкден жарыра» деген лозунг бла ётючюдюле. Анда бек кюлкюню анекдот айтып неда номер кёрюзтгенге бередиле эм сыйлы саугъаны – «Хожа Насреддинни алтын эшегин».

Бу халкъ сюйген жигитни юсюнден хапарлада бир сейири да барды. Анда Хожагъа берген соругъа, баям, жууап да талмасса деп келеди кёлюнге.

- Дунияда жерни ортасы къайдады?

- Былайда, - деп жууаплагъанды ол, жерге таякъны сугъып. – Ийнанмай эсегиз а, менден хар жанына да ёнчелен кёрюгоз.

Сиврихисорда уа, жол юч жанына айырылгъан жерде, Хожагъа ишленнген эсгертме сюеледи. Аны юсюнде тёгерек формалы былай жазылып турады: «Жер жюзюню арасы – былайлыды».

Битеу да Востокда, Азияда да ийнахалгъан кюлкюлю адамгъа Европаны ортасында, Брюссельде да 3 метр бла 70 сантиметр бийиклиги болгъан эсгертме салынырыкъды. Ол да тёгерек формалы боллукъду, анда да Хожа эшеги бла суратланады. Ол анга арты аллына олтурупду. Кьолунда таягъы уа жер жюзюню арасын кёргюзтеди.

Брюссельде да Хожа тышындан келтирилген жигитге ушамайды. Чамчы, сёзге уста адам политикада, башха сфералада кемчиликлеге кюледи. Дуниягъа, сабийча, сейир этип къарай, хар затны да тюз жанын кёре билиуюю, терен акъылны къайсы къыралда да анылайдыла.

Кёп къыраллада, аны юсюнден айтылгъан хапарлада да, Хожаны ахшы шуёху эшегиди. Бир-бирледе оп иесинден эсе эсли окъуна кёрюнеди. Москвада «Молодёжная» метро станцияны жанында анга салынгнган эсгертмени кёрген тюзюнлей оп акъылгъа келликди.

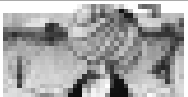

Кёп болмай Къазанда Хожа Насрединни 800-жыллыгъына аталгъан чам суратланы кёрмючю болгъанды. Ол битеу дуния дараждада бардырылгъан эди да, аланы хар бири да оюнчу Хожаны кесича суратлагъанды.

«Бу адам эшекге арты-аллы бла нек олтура эди?» - деп соругъа да боллукъду. Аны да бар эди кесини магъанасы. Бир жол Хожа сохталары бла бирге дерслеге атланганды. Ол биягъы эшекге арты-аллы бла олтурады. Ала уа былай соргъандыла:

- Хожа, айт бизге, сен былай нек олтураса? Ол къыйын да, эриши да тюйюлмюдю?

- Мен башха тюрлю олтурсам, сизге сыртымы буруп барлыкъма. Алай бла сизни бетлериги кёрлюк тюйюлме. Былай баргъан не жаны бла да тапды.

Алай эсе, Хожа Насрединни жашау жоругъу бла чыгъармачылыгъыны баш магъанасы - ол кеси чыкъгъан халкъгъа сыйнамыс бериудю.

Басмагъа **МАХИЙЛАНЫ Азиза** хазырлагъанды.

САКЪЛЫКЪ

Автомашинагъызгъа суукъ къол жетмез ючюн

Жылдан - жылгъа республикада автомашиналаны саны ёсе барады. Аны бла бирге уа транспорт урлагъра, сюрюп кетерге сюйгенле да кёпдюле. Андан сора да, автомашиналаны илерине чабыуулукъ этилгенлей, аланы жанларына къоркъуу тюшгенлей, ырысхылары тоналгъанлай турады.

Тинтиуле ачыкъалгъанларына кёре, бизни республикада бек кёп быллай маркалы автомашинала урланадыла: ВАЗ-2110, ВАЗ-2114, Лада-Приора. Сизни автомашинагъызгъа суукъ къол жетмез ючюн, быллай бир къуум жорукъну эсгизде тутугъуз;

- автомашинагъызны къатындан бир ненча метрге кетерге тюшсе да, от алдыргъан ачхычын юсюнде къоймагъыз. Ол угъай, гаражни эшигин ачып, ары сала туруп окъуна аны кёз туурагъыздан кетермегиз;

- адам аз жюрюген къарангы жерлеге салыучу болмагъыз автомашинагъызны. Артыкъда стадионлагъа, базарлагъа , культура аралагъа жууукъ жерледе кёп заманнга къоюну болмагъыз;

- техника паспортну, водитель удостоверениясны эм башха документлени автомашинаны ичинде тутмагъыз. Ала аманлыкъчыны къолуна тюшселе, урланнган транспортну излеуню къыйын этедиле;

- сизни танымагъан адамла тохтатсала, моторну ёчюлтмегиз, эшиклени ачмагъыз. Алагъа терезени мияласын энишгерек этип, тынгылагъыз;

- аманлыкъчы асламысында сени автомашинангы неда гаражынгы къатында сакълайды, ызынгдан айлана, жюрюген жолларынгы биледи. Аны себепли, бир тюрлю ишеклик сезгенлей, келе тургъан жолугъуну тюрлендиргиз, башха жанына кетигиз;

- хар жолгъа атланырыгъызны аллында номер белгилеригиз жерлеридемидиле деп къараргъыз. Аманлыкъчыла аланы кеслерини юйюсюз ишлеринде хайырланыргъа боллукъларын унутмагъыз. Аладан бирлери жеринде болмагъанын, урланганын билгенлей, мынчамай милициягъа сёлешгиз;

- жолда кётип бара, кесигиз таныгмагъан адамлары миндиргиз.

Алай иги ниет бла кимни эсе да бireуню юйюне жетдиригге таукел болдугъуз эсе уа, аны жангыз кесин миндиригиз, кесин да ал шинтикге олтуртугъуз. Жолугъуз болсун!

БЁЗЮЛАНЫ Фатима.
Нальчикни УВД-сында ОГИБДД-сы.

УЧРЕДИТЕЛЬЛЕ: КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИ БЛА ПРАВИТЕЛЬСТВОСУ

Баш редактор
АТТАЛАНЫ Жамал

РЕДКОЛЛЕГИЯ:
АЛИКАЛАНЫ Владимир, АППАЙЛАНЫ Музафар (баш редакторну орунбасары), БЕППАЙЛАНЫ Муталип (баш редакторну орунбасары), БИТТИРЛАНЫ Аминат, ТЕКУЛАНЫ Хауа, ТОКУМАЛАНЫ Хусейн, ТОКЪУЛАНЫ Борис (жууаплы секретарь).

ТЕЛЕФОНЛА:
Редакторну приёмыйын - 42-63-01 Баш редакторну орунбасарлары - 42-38-21 47-26-22. Жууаплы секрэтарь - 42-66-85.
Секретариат - 40-93-62. Корректорда - 42-63-52

РЕДАКЦИЯНЫ БЁЛЮМЛЕРИ:
Жамаат-политика жашауну бёлюмю- 42-67-68,42-24-02.
Экономиканы бёлюмю - 42-66-73.
Культураны бёлюмю - 42-75-82.
Социальный политиканы бёлюмю- 42-66-76, 47-27-59.
Жангылыкъланы бла спортну бёлюмю - 47-26-39, 42-66-71 .
Письмоланы, рекламаланы эм биллириулени бёлюмю - 42-37-94.
Тилманчланы бёлюмю-47-31-28. Сурат алыучу бёлюм - 42-68-72.
Бухгалтерия - 42-30-87
Операторла - 47-26-28, 42-39-65.

Редакция авторла бла кьагъат жюрютмейди. Къол жазмалагъа рецензия этилмейди эм ала артха къайтарылмайдыла.
Газетде басмаланнган материаллада айтылгъан оюмла редакцияны оюму бла келишмезге боллукъдула. Алада айтылгъан хар зат ючюн, Россей Федерациясы басманы юсюнден Законуна тийишлиликде, материалланы авторлары кеслери жууаплыдыла.

Редакция авторладан 400 газет тизгинден (машинка бла жазылгъан 5-6 бет) кёпню алмайды.

Газет Басманы эм асламы информацияны эркинликлерин къоруулау жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияда 1994 жылда 14-чю июньда регистрация этилгенди.

Регистрация номер —И—0066. Индекс - 51532

Газетни басмагъа КъМР-ни Культура эм информация коммуникацияла министерствосуну компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет 1905 жылда Революция атлы республикалы полиграфкомбинатда басмаланнганды, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 33

Газетлени илерине тапдырыу ючюн КъМР-ни почта связыны федеральный Управлениясы жууаплыды.
Телефонла: 42-06-51, 42-19-97

Газетлени розницагъа сатыу ючюн КъМР-ни "Роспечать" акционер обществосу жууаплыды.
Телефон: 42-69-34

Номерге графикге кёре 19 сагъатда къол салынады. 21.00 сагъатда къол салынгнганды

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРГЪАНЛА:
Токуманы Хусейн - дежурный редактор; Кетенчиланы Зульфия - жууаплы секретарьны орунбасары; Ахматланы Шахида (2-чи бет), Акущулуланы Феруза (3-чю бет), Зезаланы Лида (1-чи бет), Бийчекуланы Жаннета (4-чю бет) - корректорла.

Тиражы 3850 экз. Заказ № 4020

РЕДАКЦИЯНЫ АДРЕСИ:

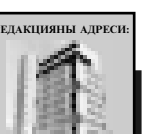

360000, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 5